

УДК 378.1: 168.52

ШЕВЧЕНКО Інга Леонідівна –
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри вокально-хорових
дисциплін та методики
музичного виховання
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: ingashev4encko@yandex.ua
БРОДСЬКИЙ Геннадій Леонідович –
доцент кафедри музично-теоретичних
та інструментальних дисциплін
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: Leva1951@gmail.com

ВОКАЛЬНИЙ АНСАМБЛЬ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Життєдіяльність людини, її розвиток і самореалізація відбувається у тісному взаємозв'язку з природним, культурним і соціальним оточенням. Тому на сучасному етапі головним завданням освіти виступає розвиток особистісно-оцінного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в духовному самовираженні. Важлива роль у вирішенні цих завдань належить музичному мистецтву. У зв'язку з цим перед музичною педагогікою постає багато проблем, серед яких однією з найактуальніших є проблема музично-творчої діяльності, оскільки її наукова розробка торкається не тільки природи музичності, її структури та діагностики. Ця проблема може досліджуватись у різних аспектах: філософському, соціологічному, психологічному, музикознавчому та педагогічному. Для реалізації творчого потенціалу студентів створюються різноманітні форми колективного музичного виконавства, спрямовані на інтегрування різних напрямків мистецького життя. Участь студентів у музично-виконавській діяльності сприяє розвитку музичних здібностей, активізує мистецьке спілкування і творче самовираження.

Отже, **метою** нашої статті є дослідження можливостей вокально-ансамблевого музикування як активного засобу музичного і морально-естетичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню історичного розвитку та традицій ансамблевого виконавства присвячені наукові праці Б. Водяного, Т. Воскресенської, А. Гуменюка,

О. Левка; розкриттю сутності спільної музично-виконавської діяльності та особистісних якостей музикантів-ансамблістів – Д. Благого, Т. Вороніної, А. Готліба, Р. Давидян, Л. Зеленіна, М. Крючкова, О. Люблінського, М. Моїсєєвої, Т. Самойлович, М. Смирнова; ансамблеву діяльність як засіб формування музично-естетичної культури дітей та підлітків, розвитку їх музичних здібностей розглянуто у працях А. Болгарського, М. Лисенка. У музично-педагогічній літературі зроблено акцент на використанні естрадної музики як засобу розвитку особистості (А. Болгарський, Б. Брилін, Н. Коваленко, В. Петрушин, Ф. Соломонік, Г. Шостак) [1; 2; 4; 5; 8; 9].

Результати аналізу музично-педагогічної та музично-методичної літератури свідчать, що камерне та народне ансамблеве виконавство розглядається у кількох аспектах, а саме: досліджується структура спільної музичної діяльності, типи та форми її організації; вимоги до ансамблістів та специфічні якості ансамблевих виконавців.

Зазначимо, що в музичному мистецтві термін «ансамбль» має багато значень. Ансамбль (з французького *Ensemble*) перекладається буквально – «разом». В енциклопедичних словниках [6; 10; 11] поняття «ансамбль» тлумачиться як спільність, сумісність, загальна погодженість, взаємна відповідність, струнка повнота; як явище мистецтва, що складається з окремих, інколи різноманітних частин, що утворюють гармонійне ціле.

Г. Дмитрієвський [3] характеризує зміст поняття «ансамбль» у трьох значеннях: структурно-організаційному (ансамбль означає будь-яке спільне виконання

© Шевченко І. Л., Бродський Г. Л., 2017

музичного твору); технологічному (розкриває форму звучання музичного твору, організацію його звучання, якість і техніку виконання) та художньому (визначається як співвідношення, результатом якого є узгодженість між частинами цілого).

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед форм колективного музичного виконавства вокальний ансамбль є одним із провідних різновидів музично-творчої діяльності. Студенти мають можливість навчитися керувати власним голосом, розвивати творчі здібності та мати перспективи для самовираження. Існує три типи вокальних ансамблів: фольклорний, естрадний та академічний.

Метою та характерними рисами діяльності фольклорних колективів є:

- вивчення та збереження української фольклорної спадщини;
- залучення танцювально-ігрових елементів, танцювальних рухів, театралізації;
- використання національних костюмів під час концертного виконання;
- формування інтересу до вивчення та використання народної творчості.

Отже, фольклорний ансамбль вирізняється від інших манерою співу. Учасники фольклорних ансамблів співають переважно в народній манері, звуком, близьким до розмовного. Для співу в народній манері потрібно вільне, природне формування голосних, наближення до натурального побутового співу.

Для академічного вокального ансамблю характерні такі риси:

- академічна манера співу, яка відрізняється оперним змішано-прикритим звуком;
- вивчення та збереження класичних традицій;
- перевага в репертуарі класичних творів, які виконуються в академічній манері.

Естрадним вокальним ансамблям притаманна естрадна манера співу, яка відрізняється від академічної манери більш відкритим звуком. Характерні такі особливості:

- у репертуарі переважають твори сучасних композиторів;
- народні та класичні твори виконуються в сучасній обробці (з використанням джазової гармонії);
- у концертному виконанні часто використовуються театралізація, елементи хореографії, залучення танцювальної групи.

Виявлені відмінності роботи є суттєвими для організації колективу, учасників якого поєднує спільна мета – сценічне втілення художнього образу твору.

Ансамблево-виконавська діяльність має велике значення через можливість естетичного виховання учасників. В будь-якому колективі використання вокальних, ритмічних, танцювальних імпровізацій розвиває не тільки голосові, а й творчі здібності учасників.

Спираючись на власний досвід, ми можемо засвідчити, що участь студентів у роботі вокального ансамблю допомагає не лише осмислити музичний матеріал, а й навчитися керувати своїм голосом, жестами, мімікою, пластикою тіла. У процесі діяльності вокального ансамблю розвивається логічне і образне мислення, музичні здібності, створюються певні художні образи. Музично-сценічна діяльність сприяє розкриттю особистості студента, виявленню його індивідуальних якостей, виховує працездатність та дисциплінованість. На нашу думку, заняття у вокальному ансамблі бажано зробити творчими, коли студенти зможуть побачити, усвідомити процес народження музики та навчитися відтворювати його. Тоді учасники виступають у ролі творця, немовби самі створюють твір для себе та інших. Для цього педагог має підштовхнути студента до відкриття нових граней образу, викликати до життя ті вокальні інтонації, за допомогою яких можливо передати ці переживання. Тобто, і музичний, і поетичний тексти виникають як вираження того, що учасники відчувають, а сам твір народжується у процесі його сприймання та виконання. Студенти з великим задоволенням беруть участь в інсценуванні пісень, пропонують характер виконання вокального твору, творчо проявляють себе у рухах (іноді самі створюють танцювальні рухи як істотний вираз почуттів, переживань).

Правильний вибір репертуару на основі всіх дидактичних принципів – основа грамотної, професійної роботи зі студентами. Це вимагає певного досвіду, суто практичних навичок.

Критеріями добору репертуару є:

- художній рівень творів відносно музики і тексту;
- відповідність художньо-виконавським можливостям конкретного колективу;
- сприйняття творів з огляду на вік учасників;
- зіставлення конкретного твору з іншими творами програми;
- виховні функції творів;
- вибір творів для повсякденної роботи і на перспективу, для концертного виступу

(тематичного, до календарних свят, для звітного концерту).

Добираючи репертуар, необхідно враховувати його різножанровість, різноманітність за характером, тематикою, емоційно-образною сферою. Це активізує творчий процес, сприяє вихованню різних технічно-виконавських навичок, розвиває артистичність, уміння перевтілюватись при виконанні музики різних жанрів, стилів, характеру.

Коротко зупинимось на таких поняттях, як художній рівень текстів, виховний елемент у творах, можливості для виконання.

Під художнім рівнем тексту слід розуміти конкретний зміст, образ, виражений поетично дохідливою, змістовною, художньою мовою, його ємність разом з відчуттям внутрішньої мелодики. Все це – на противагу ритмованих слів, або одного-двох слів «ні про що», які звучать у різних звуковисотних комбінаціях, що є характерним для сучасних естрадних пісень.

Можливості для виконання – це достатньо розвинутий звуковисотний і гармонічний слух співаків, володіння співочим диханням, дикцією, певною технікою голосу, засобами художньої виразності, штрихом *legato*. Саме ці навички становлять основу для виконання більш складних творів (багатоголосся, поліфонія, твори без супроводу). Такого підходу у доборі репертуару особливо бракує молодим педагогам, хормейстерам, для яких головним критерієм є «гарний» твір, модний або той, що виконують багато колективів. Щодо майбутньої концертної діяльності, то не слід виносити на огляд хрестоматійні твори, або ті, які є в програмах багатьох колективів. Такий твір стає ніби «конкурсним», а різний художній ступінь його виконання йде не на користь співаків. Саме з названих причин трапляються невдалі виступи, що призводять до почуття невдоволеності, розчарування у учасників.

Обґрунтована бесіда керівника може виправити становище, після чого заняття доцільно розпочати гарною нескладною піснею, знявши цим негативні емоції. На нашу думку, без певної виконавської бази не можна співати і брати участь у виступах, сенс і мета вокально-слухового розвитку співаків полягають саме в постійному вдосконаленні елементів ансамблевої звучності, і наскільки системно проводиться робота в цьому напрямку, настільки швидко поліпшується виконавська майстерність колективу, а від цього ускладнюється і репертуар.

Змістовні, цікаві, талановиті пісні – це прекрасний матеріал для виховання й

формування цілого комплексу людських якостей, у першу чергу доброти, небайдужості, чуйності. Але деякі пісенні тексти не відповідають сьогоденню, музична мова – мелодика, ритм, гармонія, інтонаційна побудова – відстає від сьогоднішніх здобутків, несучасна. Але виникає запитання: чи багато творів із сучасними засобами художньої виразності (мелодика, ритм, гармонія в творах Л. Дичко, В. Степурка) можуть виконувати звичайні студенти в навчальних колективах? Виразні яскраві мелодії – головний засіб художньої виразності пісень, які легко запам'ятовуються – становлять той музичний матеріал, до якого студенти тягнуться, із задоволенням виконують, на ньому легше і доцільніше виховувати вокальні вміння і навички, необхідні для виконання складніших творів. Зауважимо, що художньо виконати пісню – це теж майстерність, на противагу одноманітному, невиразному приспівуванню трьох-чотирьох куплетів. Щоб звичайна пісня прозвучала як художній твір, потрібен витончений смак керівника, його вміння втілити у виконанні учасників різноманітні засоби художньої виразності, які відповідали б образу пісні і його розкриттю.

У контексті різножанровості при доборі репертуару зупинимось на жанрі «народна пісня». Добре, що вона присутня в репертуарі більшості колективів. Але саме присутня, бо виконання народної пісні, яка є основою національної самобутності, має бути надзвичайно глибоким і виразним. А це, як правило, складно, зокрема, через велику кількість куплетів, в яких розгортається певна дія. Простежити цю драматургію, передати її голосом з відповідними засобами художньої виразності (темп, агогіка, слово, динаміка, штрих) – головне завдання роботи над нею, над її виконанням. Адже тільки за таких умов народна пісня здійснюватиме свою виховну та художню функцію.

У програмі вокального ансамблю має бути багато народних пісень, при виборі яких необхідно враховувати вікові особливості сприйняття їхнього змісту, музичний матеріал, його обробку. Особливо слід підкреслити важливість і необхідність народної пісні для вокального виховання, здобуття на її основі цілого комплексу навичок (співацького дихання, дикції, кантিলени, розвитку гармонічного слуху) тощо. Знання народних пісень, вміння їх виконувати є одним з елементів патріотичного виховання. К. Стеценко надавав народній пісні великого виховного значення, він вважав її неабиякою силою, здатною повернути тих, хто забув про свою

національну приналежність, одним з могутніх факторів національного відродження. Враховуючи важливість усіх вищезазначених позицій, робота над народною піснею, фольклором потребує великої підготовчої роботи керівника в плані вивчення відповідної літератури, пов'язаної як узагалі з народною піснею, так і з окремими піснями, що є в репертуарі вокального ансамблю, їхніх художніх образів, історичних факторів, які покладені в основу пісні тощо.

Програмні вимоги для студентських вокальних ансамблів передбачають наявність в їхньому репертуарі творів без супроводу. Це необхідно перш за все з художньої точки зору. Відомий майстер хорової справи О. Свешніков з цього приводу висловив таку думку: «щоб в повній мірі зрозуміти і оцінити гідність хорового співу, потрібно слухати, як звучить хор без інструментального супроводу... В цьому випадку все особливе, що належить людському голосу – живі інтонації мови, теплота почуттів – все проступає і з'являється з найбільшою ясністю і заставляє наш слух уважно підмічати малі відтінки виконання» [7].

Мабуть, ці думки не потребують особливих роз'ясень, що ж до майстерності і професіоналізму виконання – це є неодмінною умовою.

Основою виконання багатоголосних творів є добре розвинутий гармонічний слух співаків, над чим слід починати працювати ще на початковому етапі роботи з ансамблем. Звучання багатоголосних творів буде довершеним, коли інтервал, акорд звучать свідомо, впевнено, ансамблево злагоджено, інтонаційно чисто. Це складний процес, що потребує певної методики і часу, тому формувати його не рекомендується.

Студенти часто просять керівника включити до репертуару вокального ансамблю той чи інший твір. Здебільшого це стосується популярних естрадних пісень, деякі з них дійсно заслуговують на увагу. До бажань учасників слід дослухатись, принаймні в кожному разі поводитися коректно. Категорична, авторитарна заборона – не кращий засіб виховної роботи. Якщо пісня, власне, її художній бік, гарна, подобається більшості співаків, чому не попрацювати над нею? В іншому випадку, коли запропонована пісня – типовий «шлягер», і робота над нею – лише втрата часу, ситуація може стати темою бесіди, мета якої – виховання критеріїв в оцінці творів, розвиток художнього смаку. Методична робота може бути такою: запропонований твір слід прослухати, краще в запису, після чого запропонувати учасникам дати оцінку і

відповісти на запитання типу – що хотів сказати автор, створюючи цей твір (пісню), який художній образ несе його зміст; скільки часу, на думку учасників, ця пісня буде «модною»; чим подобається її виконання у запису; чи буде цікаво працювати над цією піснею (твором) так, як ми працюємо над іншими творами програми тощо. Після такої бесіди самі співаки починають розуміти, що робота над таким твором, як, власне, й сам твір (пісня) швидко набридне, і що цю пісню краще поспівати поза основною навчальною роботою. Варіанти таких ситуацій можуть бути різними, але головним є порозуміння між співаками і керівником.

На нашу думку, з художнього боку особливу увагу слід приділяти вихованню кантиленного співу, що є основою правильного вокального розвитку співаків. «Ходіння по нотах» замість володіння штрихом *legato* не сприяє художньо-естетичному сприйняттю вокального звучання: відчуття звука, вміння вести його, відчувати при цьому розвиток музичної фрази.

Бажано більше використовувати агогіку (невелике відхилення від основного темпу як один із способів художньої виразності). Без цього виконання (особливо в куплетній формі) одноманітне і статичне. Використання мікрофону виправдане у великих концертних залах з придатною апаратурою і грамотним звукорежисером. Важливою і необхідною умовою є наявність у вокальному ансамблі грамотного музиканта-концертмейстера. Розуміння ним задуму керівника, вміння чути звучання ансамблю щодо найменших змін динаміки, темпу, музичного матеріалу в цілому є першоосновою його професійних навичок. Акомпанемент – це засіб художньої виразності, а не підтримка тональності та змагання, хто звучатиме гучніше.

Робота над культурою звуку, диханням, відчуттям музичної фрази, володінням грудним і головним резонаторами, згладжуванням реєстрових переходів, виробленням природного звучання голосу на противагу його наслідуванню становить основу вокально-хорового розвитку співаків незалежно від манери виконання – академічної або народної за деяких специфічних особливостей останньої.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Подані рекомендації щодо репертуару, його значення в навчально-виховній роботі вокального колективу є лише частиною складного процесу навчання студентів музичному мистецтву. Практичне їхнє застосування на основі особистого творчого осмислення кожним керівником з

додаванням його власного практичного досвіду, творчої ініціативи буде запорукою успішної плідотної роботи.

Таким чином, вокальний ансамбль – це найпопулярніша, найулюбленіша форма колективної музичної діяльності студентів, найдоступніший засіб музичного виховання, який охоплює широке коло навчально-виховних завдань. Провідною метою виховання студентів у вокальному ансамблі є формування свідомого ставлення до музичного твору, розвиток вокальних умінь та навичок, за допомогою яких учасник самостійно створює власну інтерпретацію музичних творів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Болгарский А. Г. Формирование интереса к народной музыке у подростков на занятиях в вокально-инструментальном ансамбле: автореф. дисс. ... канд. пед. наук, спец.: 13.00.02. / А. Г. Болгарский. – М., 1983. – 14 с.
2. Брилін Б. А. Педагогічні основи музично-творчого розвитку учнів старших класів у сучасних формах дозвілля: автореф. дис... д-ра пед. наук, спец.: 13.00.01. / Б. А. Брилін. – К., 1998. – 40 с.
3. Дмитриевский Г. А. Хороведение и управление хором / Дмитриевский Григорий Александрович. – М.: Музгиз, 1948. – 105 с.
4. Коваленко Н. В. Педагогические условия повышения музыкально-эстетической культуры участников самодетельных вокально-инструментальных ансамблей: автореф. дисс. ... канд. пед. наук, спец.: 13.00.05. / Н. В. Коваленко. – М., 1986. – 16 с.
5. Петрушин В. И. Музыкально-эстетическое воспитание старших школьников в условиях свободного времени: автореф. дис. ... д-ра пед. наук, спец.: 13.00.02. / В. И. Петрушин. – М., 1991. – 32 с.
6. Современный словарь – справочник по искусству / И. М. Красильников, Е. Д. Критская, Л. О. Левин и др.; А. А. Мелик-Пашаев (науч. ред. и сост.). – М.: ООО «Фирма «Изд-во АСТ»: Олимп, 2000. – 813 с.
7. Свешников А. В. Сборник статей / Сост. В. Подольская, общая ред. К. Птицы. – М., 1970. – 152 с.
8. Соломоник Ф. А. Музыкальный самодетельный коллектив как фактор гармонического развития личности: автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Ф. А. Соломоник. – Л., 1977. – 19 с.
9. Шостак Г. В. Музыка массовых жанров как фактор формирования музыкальной культуры подлітків: автореф. дис. ... канд. пед. наук, спец.: 13.00.01. / Г. В. Шостак. – К., 1996. – 22 с.
10. Энциклопедический музыкальный словарь / [отв. ред. Г. В. Келдыш]. – М.: БСЭ, 1959. – 672 с.
11. Юцевич Ю. Е. Словарь музыкальных терминов. – 3 изд., перераб., доп. / Ю. Е. Юцевич. – К.: Музична Україна, 1988.

REFERENCES

1. Bolgarskiy, A. G. (1983). *Formirovanie interesa k narodnoy muzyke u podrostkov na zanyatiyah v vokalno-instrumentalnom ansamble*. [Formation of interest in folk music among teenagers during classes in the vocal-instrumental ensemble]. Moscow.
2. Brylin, B. A. (1998). *Pedahohichni osnovy muzychno-tvorchoho rozvytku uchniv starshykh klasiv u suchasnykh formakh dozvillia*. [Teaching the basics of music and creative development of high school students in modern forms of entertainment]. Kyiv.
3. Dmitrievskiy, G. A. (1948). *Horovedenie i upravlenie horom*. [Choreography and management of the choir]. Moscow.
4. Kovalenko, N. V. (1986). *Pedagogicheskie usloviya povysheniya muzykalno-esteticheskoy kulturyi uchastnikov samodeyatelnykh vokalno-instrumentalnykh ansambley*. [Pedagogical conditions for enhancing the musical and aesthetic culture of participants of amateur vocal-instrumental ensembles]. Moscow.
5. Petrushin, V. I. (1991). *Muzykalno-esteticheskoe vospitanie starshih shkolnikov v usloviyah svobodnogo vremeni*. [The musical and aesthetic education of senior schoolchildren in conditions of free time]. Moscow.
6. *Sovremennyiy slovar – spravochnik po iskusstvu*. (2000). [I. M. Krasilnikov, E. D. Kritskaya, L. O. Levin i dr.; A. A. Melik-Pashaev (nauch. red. i sost.)]. [Modern Dictionarya – guide to art]. Moscow.
7. Sveshnikov, A. V. (1970). *Sbornik statey*. [Digest of articles]. Moscow.
8. Solomonik, F. A. (1977). *Muzykalnyiy samodeyatelnyiy kollektiv kak faktor garmonicheskogo razvitiya lichnosti*. [Musical amateur collective as a factor of harmonic personality development]. Leningrad.
9. Shostak, H. V. (1996). *Muzyka masovykh zhanriv yak faktor formuvannia muzychnoi kultury pidlitkiv*. [Music genres mass as a factor in the formation of musical culture of teenagers]. Kyiv.
10. Keldysh, G. V. (1959). *Entsiklopedicheskiy muzykalnyiy slovar*. [Encyclopedic Music Dictionary]. Moscow.
11. Yutsevich, Yu. E. (1988). *Slovar muzykalnykh terminov*. [Dictionary of musical terms]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ШЕВЧЕНКО Інга Леонідівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: особливості професійної підготовки студентів мистецьких факультетів педагогічних вищих навчальних закладів у рамках сучасної гуманітарно-культурологічної парадигми.

БРОДСЬКИЙ Геннадій Леонідович – заслужений працівник культури України, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: особливості оркестрової роботи як форми організації професійно-педагогічної діяльності студентів мистецького факультету.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS
SHEVCHENKO Inha Leonidivna – Ph.D., Associate Professor Department of Vocally-choral Disciplines and Methodology of Musical Education Centralukrainian Volodymyr Vinnichenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: features of professional training of students of art faculties of pedagogical universities in the framework of the current humanitarian and cultural paradigm.

BRODSKYI Hennadij Leonidovich – Associate Professor Department of Musically-theoretical and Instrumental Disciplines Centralukrainian Volodymyr Vinnichenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: features of orchestral works as a form of vocational and educational activity of students the art department.

Дата надходження рукопису 27. 04. 2017 р.

УДК 378.147+37.017.4

ЩЕРБАК Ігор Вікторович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
 e-mail: igor-werbak@yandex.ru

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інтеграція України в європейський освітній простір потребує удосконалення системи навчання й виховання студентів педагогічних ВНЗ, формування особистості вчителя з широким світоглядом, якісними знаннями, високими моральними цінностями. У реалізації завдань сучасної освітньої концепції нашої країни важлива роль належить учителеві музичного мистецтва, який, поєднуючи в собі риси педагога, мистецтвознавця, музиканта і психолога, покликаний впливати на формування свідомості, забезпечувати духовне становлення особистості школярів – патріотів і громадян української держави.

Удосконалення музично-педагогічної освіти передбачає формування особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва не лише як фахівця, а й як громадянина – гідного представника України, здатного передавати найкращі надбання наступним поколінням. Про важливість формування громадянських якостей особистості зазначено у програмних документах (Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття, Концепція громадянської освіти в Україні, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу вітчизняних і

зарубіжних наукових джерел засвідчують, що вчені приділили певну увагу дослідженням філософських, психолого-педагогічних та інших засад фахової підготовки вчителів музичного мистецтва (А. Козир, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Хижна та ін.); досліджено окремі аспекти фахової, психолого-педагогічної, методичної підготовки вчителів музичного мистецтва (Н. Гуральник, К. Завалко, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, Т. Смирнова, С. Соломаха та ін.).

Дослідники вивчали проблему розвитку національної самосвідомості, виховання патріотизму (С. Васильченко, О. Вишня, І. Гізель, А. Макаренко, Ф. Прокопович, С. Русова, М. Стельмах, Г. Тютюнник та ін.); окремі питання формування громадянськості, громадянських якостей особистості (П. Вербицька, Т. Завгородня, Л. Корінна, В. Кузь, О. Міщеня, Л. Момотюк, Г. Пустовіт, Л. Рехтета, Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін.).

У результаті цілеспрямованого вивчення й аналізу наукових педагогічних джерел нами було визначено основні організаційно-педагогічні умови якісної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до громадянського виховання учнів у процесі навчання студентів, а саме: удосконалення педагогічної майстерності науково-